

1987 ЧЫЛДЫҢ ЧАРЫЖЫНЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

Б У Г У - Э В И Л Е Л Г Е

Бүгү-эвилелдин социалисттик чарыжыга киришкеш, бедик көргүзүлгөргө чедип ал, 1987 чылдын шалынныг онаалдарын чединишкенин жүсөткени дээш, ССРЭ-нин Агроулетпүркүркүмунун болгаш агроулетпүркүркүмунун ажилдакчыларынын профэвилел Төп Комитетинин мурнундан Хүндүлел вымпелдер болгаш акша шанналы-биле шаннаттыргал тилекчи коллективтер:

1. Талды районда «Сосновское» дуржулга-бүдүрүлгө ажил-агынын сүт-бараан фермазы (бригадир С. М. Тимеев) 1 инектен 2924 килограмм сүтү сөггөн.

2. Бин-Хем районда «Кызыл тараачыны» совхозтук сүт-бараан фермазы (бригадир И. В. Сорокин) 1 инектен 2443 килограмм сүтү сөггөн.

3. Кызыл районда «Тинлелге» совхозтук сүт-бараан фермазы (бригадир Э. Б. Кенден-Хуурак) 1 инектен 2098 килограмм сүтү сөггөн.

4. Сүт-Хөл районда «Алдан-Мадыр» совхозтук хойжу бригадасы (бригадир М. Д. Хертек) 100 хойдан 93 хураган-ны, 1 хойдан 1,1 килограмм дүктү алган.

5. Тес-Хем районда «Чодураа» совхозтук хойжу бригадасы (бригадир Д. Д. Дондук) 100 хойдан 93,6 хураган-ны, 1 хойдан 2,5 килограмм дүктү алган.

6. Мөңгүн-Тайга районда «Мөгөн-Бүрөн» совхозтук сарлык-чылар бригадасы (бригадир О. Н. Иргит) 100 сарлыктан 96 бызаны алган.

7. Кызыл районда «Кара-Хаак» совхозтук ногаажылар бригадасы (бригадир Г. А. Горовая) 1 гадан 555 центнер дүжүттү алган.

ССРЭ-нин Агроулетпүркүркүмунун болгаш агроулетпүркүркүмунун ажилдакчыларынын профэвилел Төп Комитетинин мурнундан Хүндүлел диплом болгаш акша шанналы-биле шаннаттыргал тилекчилер:

1. Тортуй-оол Торлаа Долганович — С. К. Тока аттыг совхозтук хойжуу. 100 хойдан 118 хураган-ны, 1 хойдан 4,0 килограмм дүктү алган.

2. Лалчаа Сергей Макарович — «Коммунизмниң терели» совхозтук хойжуу. 100 хойдан 117 хураган-ны, 1 хойдан 2,6 килограмм дүктү алган.

3. Дажы Хертек Кудурукпайович — «Кара-Хөл» совхозтук хойжуу. 100 хойдан 116 хураган-ны, 1 хойдан 1,8 килограмм дүктү алган.

4. Евдокимов Екатерина Емельяновна — «Сосновское» дуржулга-бүдүрүлгө ажил-агынын быза ажаакчызы. 1 хонукта 744 грамм ортумак немелде дөңдү алган.

5. Бегз Хорбик Донганович — ССРЭ-нин 50 чылы аттыг совхозтук малчыны, 100 сарлыктан 100 бызаны алган.

6. Тумат Найрал Окур-ооловна — «Торгалыг» совхозтук малчыны, 100 сарлыктан 100 бызаны алган.

7. Сат Борис Даш-оолович — «Көк-Тей» совхозтук сарлык-чызы, 1 инектен 4020 килограмм сүтү сөггөн.

8. Бизаева Людмила Александровна — «Көк-Тей» совхозтук сарлык-чызы, 1 инектен 3384 килограмм сүтү сөггөн.

9. Кыргыс Минчик Наксылыч — «Сосновское» дуржулга-бүдүрүлгө ажил-агынын сарлык-чызы, 1 инектен 3320 килограмм сүтү сөггөн.

10. Донгурай Ольга Болат-ооловна — «Сосновское» дуржулга-бүдүрүлгө ажил-агынын сарлык-чызы, 1 инектен 3234 килограмм сүтү сөггөн.

11. Баландина Анна Михайловна — «Көк-Тей» совхозтук сарлык-чызы, 1 инектен 3384 килограмм сүтү сөггөн.

12. Ондар Борис Серенович — Карл Маркс аттыг совхозтук чылгычызы, 100 бедик 100 кулуну алган.

13. Батурина Галина Федосеевна — «Кызыл» куш фабрикасынын куш ажалчызы, 15490 даганы азырап, дагаа бүтүрүндөн 230 куурган алган.

14. Сельянов Ян Кузьмич — ССРЭ-нин 50 чылы аттыг совхозтук ичк кадарчызы, 1 хонукта ортумак-биле 841 грамм немелде дөңдү алган.

15. Дагавыч Михаил Байкарович — «Х Улуг кураа» совхозтук тее кадарчызы, 100 тееден 90 бодаганы алган.

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯЗЫНГА

РСФСР-нин Агроулетпүркүркүмунун болгаш агроулетпүркүркүмунун ажилдакчыларынын профэвилел Республика комитетинин Хүндүлел вымпелдери база акша шанналы-биле шаннаткан тилекчи коллективтер:

Сүт-бараан фермалары

Бирги колонкада — ферма; ийгилинде — совхозтар; түшкүзүндө — 1 инектен сөггөн сүт (кг)

Дойгак З. П.	Билелит	«Кызыл тараачыны»	2256
Бельяни А. А.	Топ	СЭКП-ниң XXV съездизин аттыг	2211

Хойжу бригадалар

Бирги колонкада — совхозтар; ийгилинде — 100 хойдан хураган; түшкүзүндө — 1 хойдан дүк (кг)

Дертай-оол Н. А.	«Ак-Турт»	89	2,2
------------------	-----------	----	-----

Мал чеми белеткээр коллективтер

Бирги колонкада — совхозтар; ийгилинде — мал чемиңиң культуразы; түшкүзүндө — 1 гадан дүжүт (центнер)

Дүрбүлө А. Б.	«Х Улуг кураа»	кукуруза	200
Серго С. С.	«Сүт-Хөл»	силос	134
Таспанов В. Д.	«Куш-ажылдың хостуу»	сиген	28,1

Тараа, ногаа өстүрер бригадалар болгаш звенолар

Бирги колонкада — совхозтар; ийгилинде — культура; түшкүзүндө — 1 гадан дүжүт (центнер)

Куулар Р. С.	Чүргүй-оол Хомушук аттыг	огурец	120
Изоимов П. Ф.	«Ленинчи орук»	картофель	120
Натпиг-оол А. К.	«Куш-ажылдың хостуу»	кызыл-тас	20,3
Ооржак Д. С.	«Искра»	тарва аймаа	19,5
Монгуш К. С.	Октябрьның 30 чылы	тарва аймаа	22,9

РСФСР-нин Агроулетпүркүркүмунун болгаш агроулетпүркүркүмунун ажилдакчыларынын профэвилел Республика комитетинин Хүндүлел дипломнары база акша шанналы-биле шаннатканнар:

Малчынар

Бирги колонкада — совхозтар; ийгилинде — 100 хой, өшкүдөн алган анай, хураган; түшкүзүндө — 1 хой, өшкүдөн дүк (кг)

Павла Т. И.	«Тинлелге»	113	3,3
Архан К. А.	«Революцияның чалбыжы»	111	4,2
Сандак Э. Н.	Чүргүй-оол Хомушук аттыг	110 (анай)	0,9
Оядул Б. Б.	«Чодураа»	110	2,6
Данзурун И. С.	«Чодураа»	108	2,5
Хертек Э. Ш.	«Барлык»	108	2,0

Саанчылар

Бирги колонкада — совхозтар; ийгилинде — 1 инектен сүт (кг)

Оюн С. Д.	«Сосновское» дуржулга-бүдүрүлгө ажил-агынын	3220
Дойгак Н. К.	«Сосновское» дуржулга-бүдүрүлгө ажил-агынын	3168
Монгуш М. С.	«Көк-Тей»	3054
Элик-оол Т. С.	«Кызыл тараачыны»	3034
Куулар Г. Ч.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг	2966
Мембей-оол К. С.	«Сосновское» дуржулга-бүдүрүлгө ажил-агынын	2968

Быза ажаакчылары

Бирги колонкада — совхозтар; ийгилинде — 1 хонукта ортумак немелде дөңдү (грамм)

Дойгак А. Д.	«Найрал»	730
Федоскина Г. С.	«Куш-ажылдың хостуу»	607

РЕСПУБЛИКАГА

Саанчылар

Бирги колонкада — совхозтар; ийгилинде — 1 инектен сөггөн сүт (кг)

Чадамба Н. С.	«Көк-Тей»	2949
Сат Т. Б.	«Көк-Тей»	2920
Комбу С. С.	«Кызыл тараачыны»	2895
Ахасова В. Т.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг	2869
Монгуш А. С.-Б.	СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг	2854
Седилев З. А.	«Кызыл тараачыны»	2830
Арандас С. Х.	«Көк-Тей»	2802
Дажы Э. М.	«Кызыл тараачыны»	2720
Байкара Л. Т.	«Хадый»	2680
Ондар Д. Д.	СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг	2641
Таль Е. П.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг	2630
Чудина А. С.	«Кызыл тараачыны»	2606
Павундук Г. И.	«Кызыл тараачыны»	2605
Тулш А. А.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг	2600
Ензак Г. С.	«Кызыл тараачыны»	2595
Темберг Э. А.	«Өлк»	2565
Кама Р. А.	«Россия»	2542
Оюн Б. С.	«Сосновское» дуржулга-бүдүрүлгө ажил-агынын	2540
Оюн Т. Б.	«Революцияның чалбыжы»	2509
Самдан Л. Х.	«Кызыл тараачыны»	2500
Глушкова Р. П.	«Сая»	2500

Силос культуралары ажааган тракторист-машинистер

Бирги колонкада — совхозтар; ийгилинде — ажааган дүжүдү (тонна); түшкүзүндө — машинаның марказы

Беды Н. Д.	Жданов аттыг	1560	КПКУ-75
Кызыл-оол Н. М.	Салчак Тока аттыг	310	КПС-5Г
Пирогов В. И.	«Көк-Тей»	1235	МТЗ-80

Комбайнерлер

Бирги колонкада — совхозтар; ийгилинде — ажааган дүжүдү (тонна); түшкүзүндө — комбайнның марказы

Шүүе Д. С.	«Шамбалыг»	368	СКД-6
Дойгак Б. Л.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг	466	Енисей-1200
Доспан А. Б.	«Улуг-Хая»	503	Енисей-1200
Самкет А. М.	«Россия»	500	Енисей-1200
Сат Д. К.-И.	Карл Маркс аттыг	484	Енисей-1200
Сава М. Д.	«Ленинчи орук»	357	СКД-6
Молду М. Т.	«Куш-ажылдың хостуу»	515	Енисей-1200
Хутрак А. А.	«Россия»	470	Енисей-1200

Инек кадарчылары

Бирги колонкада — совхозтар; ийгилинде — хонукта ортумак немелде дөңдү (грамм)

Куулар С. О.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг	567
Хомушук К. С.	«Чыра-Бажы»	550
Курастиков Г. М.	Салчак Тока аттыг	509

Сарлыкчылар

Бирги колонкада — совхозтар; ийгилинде — 100 сарлыктан бызаа

Иргит А. Т.	«Мөгөн-Бүрөн»	100
-------------	---------------	-----

Тракторист-машинистер

Бирги колонкада — совхозтар; ийгилинде — ажилдакчы эталон газ; түшкүзүндө — машинаның марказы

Амьрбит С. О.	«Тээли»	1416	МТЗ-80
Тунай В. А.	«Революцияның чалбыжы»	1239	МТЗ-80

Комбайнерлер

Бирги колонкада — совхозтар; ийгилинде — ажааган дүжүдү (тонна); түшкүзүндө — машинаның марказы

Монгуш Ш. С.	Октябрьның 30 чылы	461	СКД-6
Чавар И. К.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг	Енисей-1200	
Разумов А. В.	«Сосновское» дуржулга-бүдүрүлгө ажил-агынын	Енисей-1200	

Силос культуралары ажааган тракторист-машинистер

Казанов К. А.	«Россия»	3334	КСК-100
Хомушук П. К.-Л.	«Тинлелге»	1700	КСК-100
Кызыл-оол Н. М.	Салчак Тока аттыг	310	КПС-5Г
Дойгак М. О.	«Улуг-Хая»	2758	КПКУ-75

Быза ажаакчылары

Бирги колонкада — совхозтар; ийгилинде — 1 хонукта ортумак немелде дөңдү (грамм)

Завятова Л. В.	«Көк-Тей»	712
Күжүгет Н. Х.	«Кызыл тараачыны»	704
Чепсынак Ч. Д.	«Көк-Тей»	696
Титова Т. А.	Салчак Тока аттыг	695
Ондар Н. Д.	«Көк-Тей»	665
Ховалыг О. М.	«Найрал»	650
Оюн Д. У.	Салчак Тока аттыг	642

Сарлыкчылар

Бирги колонкада — совхозтар; ийгилинде — 100 сарлыктан бызаа

Совк Д. Б.	«Кара-Хөл»	100
Иргит В. К.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг	99

Чылгычылар

Бирги колонкада — совхозтар; ийгилинде — 100 бедик кулун

Монгуш В. А.	«Тинлелге»	97
Монгуш С. С.	«Искра»	85

Сүт-бараан фермалары

Бирги колонкада — сүт-бараан фермазы; ийгилинде — совхозтар, түшкүзүндө — 1 инектен сөггөн сүт (кг)

Юшкин И. И.	Хадый	2195
Шелехов А. В.	Мерген	2085

Витаминниг далган агрегаттарының операторларының звенолары

Бирги колонкада — совхозтар; ийгилинде — витаминниг далган (тонна)

Роголов А. И.	«Россия»	456
Чыргал-оол И. С.	«Шамбалыг»	280

САНААШКЫНГА УНДЕЗИЛЕТТИНГЕН

«Кызыл» шаанаа, чейин тергеп септеп деп үлгөргө чүгөөн ажилдакчылар турар болзу-агусса, терге шаанаа биетининден тозоткан. Ынчалза-даа ондан үңгө мерген сөз азулуг ээ ичинин дугайында

хайнышкынын. Техника септелгизинде дуржулгалыг механизаторлар-биле кады аныктар хараа туттунган. Ам кажан совхоз бүтүзү бот-оруу-чалырга, бот-ажаланышкы-чалырга кире берген үеде, кандай-даа ажил санаашкы-га үндезилеттинген. Балгазынчылар боттарының бар арга-курлавырларын ылазылап санап көргөш, көдөз ажил-агы машинеларының

гускай станокту тургузаш, ажиллап кирген. Ова ол чогадыкчы ажилы кайда-даа бүтүктеттинген. Демки кезер чаа станокту аныктыг галаларын экономистер санап үндүртүргө, бот-оруу-га-чалыгың байддарында ажилдап эгелзэн коллективке В. Зайцевтиң кирген үлүг тодарал эээр.

Павел Приходкин биле Александр Шербеков ол-бо кезектерин нарын арга-би

кацнал, дуузаалап турар. Оларның кайызы-даа кову ажилдарың дадыккан, хай чыл дүргүзүндө ажилдап каапкан механизматорлар Дуржулгалыг ажилчылар чыл дуузаалаан «илыгылар» бедик шынарлы-биле ыла-лып турар.

Аныктар дагыныкчылар чыл үлгөргө эаерген. Михаил Килин биле Владимир Гер-кат чоокта чаа шерип алба-

мындан халажыл көлгөш, төрзүн совхозунда «тап ажилдай берген. Олар боттарының күчүлүг «К-700» тракторларын холдан үндөт септеп, гаш, малчын коданарың болгаш фермаларың саяа, сичени сөөртүп чедирип турар.

Септекчилер коллективинин инженер-механик Петр Глазырин удуртуп турар. Ол ий чыл бурунгар Красноярскиниң көдөз ажил-агы ич-

ститудун дооскаш, совхозтук МТМ-инде практиктиг дадынышкынын эртип, амыдыралдан кайну билеп алган. Анык удурткучуңа сатыш-сеткили кову-шөлдерге тыргылып турза-даа, МТМ-ге күженишкени халас барбаан. Ол тракторларын болгаш дуузаала көдөз ажил-агы техникумун белеңиниң шугумунда куусааында септеп белеткел тургускан.

Эрес-оол САЛЧАК.

«Тыва даг-дугу» комбинат- тид ажилчин хандырылгачид хилдизин Ак-Довуракт уулт коллективтерийн бирээс. Ооц 20 магазинид, 10 стол- лавазында, складдаа 547 кижи ажилдап, аниак хоорайнд ажилчиннарын, районд бүтү булуңнарын, дам болгаш өскө-дөө чер- лерден барган чоңуу хереглел барааныр-биле хандырып, чөмөнчилгезин организастан турар. Чоокта чаа алаа не- дилдизин маалымат. Неллэ Матеевна Кудрявцеваа уу- ражыл, эртен чылды кичеер доосканын, бо ажил-агы чылды салдычыл турар со- рулгаларын чугаалап бээрин дилемди.

Коллектив бодууд мурун- га бедиткен үлээлгени алгаш, эртен чылды багай эвес ажилдап. Арага аймак са- навсаа, 16 миллион 145 му-

рубльдиң барааныр-биле са- ны ооц мурунда чылга де- нээрге, 640 муң рубльге не- аутдуген. Утрмектеп садыр барааныр, нинтиң чөмө- нилгезинд база бодууд кү- жү-биле кылган продукция- пландан хой саткан. Арага са- дыглашканын планда көр- дүнгөндөн 25,7 хуу эвээ- жеткен, Хакас автономнот об- ластың садыр организаста- ры-биле барааныр солчу- аргаларын база ажиллаан. 841 муң рубль түңтүг аш-чөм, үлээлгү барааныр эске черден эжеп саткан. Чыл дүргүзүнд 8 арнааркыл үш магазиниң 4 дегелгени, 64 көкөр буфетти организаста- ны орулга кирип алырынга дузалаш.

Каштан кылган идик-хеп ай- мак, хевистер, автомашиналар, ким саанга онааштыр эйт,

Хандырылгачар кандыгыл? ЧЕТПЕСТЕР БАЗА БАР

колбаса, кургас сүт, ногаа болгаш картофель мурунуку чылдардан орноток хой сат- канын. Ажилчиннар суурун- да Н. Я. Штейнбергке уадыр- кан № 4 ажил-агы баран- нарын, Постоаныйн сурдаа Г. М. Эпикопосан директор О. А. Козлова эргелекчилэ, мебель магазинериниң, кон- дитер кылгыларынның кол- лективтери эртен чылдың со- чарыкына тикелччи болган болгаш аныарын бирги нар- тында шалыччыл ажилдап. Уениң негелдеси-биле ажил- дал, өскө эш-өөрүңе үлгө- р.

Чижээ көргүзүп туралар хой. Оларга Шагыр сурдаа магазин эргелекчилэ, совет садыгның тергенин А. Шеле- минаны, төптүтүнген склад- тар баазаның директору Р. Ховалыгы, ажилчиннар Б. Хомушук, Х. Салчак, К. Хертек болгаш өскө-дөө му- рунуку ажилдарын барган ажилдарын чылды түпкөл тура тодараткан. Балык, ай- маак, кедей хеп, даштын- трикотаж кылгыларын, кат- чиниң сатканы эвээш болган. Ооц кол-ла чылдаганы — Садыт министрствозунуң ба- азанын дамчытыр багай ха-

дырылгада, курлавыр чогу- да. Ажилчиннар суурунда «Юность», Постоаныйда үлө- тур бараанырны ма- гзиннери ай, квартал план- нунда күтүсетпейн турда, ооц чылдаганын тодаратпаан. Ногаалар, картофель багай шыгжаанындан 29 муң рубль каражага таваржыл, аны-буру штрафтарга 8 муң рубльди төлөз. 18 муң рубль түңтүг дүдүлгелерин буруурут ки- жилерден эгиттирген.

Коллектив эртен чылдың июль 1-ден эгелээш, ажилды организастарынның депши- гелин аргазы — бот-орунга, чарыктаж шилээш. Бо хун- да социалисттик чарыштың негелдерин ажилдап кыл- ган. Ону нити коллективтиң туралына чугаалажыл көөрт- биле кирген. Хамыктың му- рунда кижидизилге ажилын экижидерин көргөн. Мурун- да тургулаан арага-дарыжа черге кирер, ажилдан оза- лдар, садыгжыларын аразы- да чоңа эгит-ээлдек эвес, садыгның мурумун тахыдар чоруктардан адырыл соруг- та салган. Кадрлар-биле хан- дырылгача эвес. 10 дээд, 56 ортумак тускай эртемниң кижилер бар. Оларның ажил- даарына, куртаарына таа-

рымчалыг байдалдары тур- гузар. Коллективте 50 кижик бааны оочурунда, 118 уруу- лар асли-сатарже барбайн турар. Ону чоорту чогумчалыг шиттирлээрине кол кичээ- шенин улаандар.

Партия болгаш казактик негелдерин өзүлгүр тууду материалдарын чоңа сады- ажил багай тургустунган. Хоо- райда тускайлаан магазин чо- гундан, чыл дүргүзүнд чүгө 40 муң рубльдиң материалда- рын сатканы-биле элтекир аргажок. Сөөлү чылдарын иштинде чагыс-дөө бажың- балгат негелдешти. Тыва АССР- ниң Дээди Советиниң депу- тады, «Тыва даг-дугу» ком- бинаттың директору Ю. Т. Ко- маровка согулуктарының ча- гын өзүлгүр кижи чыл му- рунда тууду эгелээш уналар, садыг магазин бо чылын ажилдап кирерге, чамдык магазинер хосталыр, таары-

чалыг байдал тургустунар. Аныктерден тургустунган коллективте комсомол ажилы эңне куду дөңдөлө. Ында- хаа эрэггей хуралдар эрт- тирер, дадыыр чыгырында аныга, амыкты, солун чүт- лөр көзүлбес. Көсүт агитация теңиң негелдештиге ырактэ дүтүшес. Экономиктиң өө- релдиге эрэггей, чамдык дөңдөлө эрлп турарында, чамдык тарымсалгалыг ажилдакчалар бөзүн, бот-орунга-чарыла, бот-ажылаанышкын — биле ажилдаарың аргаларын те- кийдиле билбес болгалаар. Чедишкенинни быжыглап, четпестерин чайладып тургаш, бар арга-кураларын четне ажилдап, чаа негелделерге дүтүшүр күженишкенин ажилдаар соругуна колло- тис бодууд мурунунга салган.

Александр ХЕРТЕК. «Шиниң» корп.

Арага ишпес чорук — амыдыралдың негелдеси АЖЫГ СУКСУННУН УРЖУКТАРЫ

Арагалар чорук-биле де- миселди күштелдирип, ээир- тир суксунарны республика деискээрине талоннап сады- рын организастаан багай эвес түңкелдерин берип турар. Ооц эки талаарын чурттака- лыт суурларын, чамдык өг- бүлелерин ажил-амыдыра- лыктан көрүп болур. Респу- бликаның Социал хандырыл- гач министрствозунуң ажилда- чылары ол айтырыга хамла- рыштыр дарааныңа чүлдөр- ни чугаалаар бодол турар бис. Бистик чамдыктарыс бо системада он ажит чыл ажил- дал турар. Ычангаш олар- ның ажилының дүржүлгө- зүндан бодикаттыганын чам- дык сан-фактыларын маңаа көртүзөй. Республикага чыл саанында 3,5 муң күртне пен- сиязын тургузуп турар болгаш ай саанында акаа 2 млн. 426 муң рубльди чарыгдал турар, ооң иштинде инвалид бол- ганы дээш тургускан пен- сия төлөөрүнө ай саанында

279 муң, а азырадыкчызын чидирген таарылгада — 395 муң рубльди үндүрүп турар. Пенсия херектерин хынал, анализтел тура, чамдык дей- нелелерин кылып болур. Арага ажил алгаш ээирки турганының чылдаганы-биле кандыг-бир озаал-ондака та- варышканындан инвалид бо- лур чоруктарын саны биске талон. Системанын тургузар мурунда төдө хой турган болза, ол сан ам элзэн куду, лал турар дээрин эскерип турар бис. Ол төдөн бээр назмал-кырааны-биле алыр пенсия тыспырының хуузу өзүп турар.

Долу эвес күш-ажыл ста- жынга үндөйлөп тургускан пенсия ол туралар респуб- ликкада ам-дөө хой. Оларның күш-ажыл дептерин көртү олурарга, ында бижилгелер- ниң хой-ле кезик үк кижиниң ажилдан үндүрткенниң ду- гайында болуп турар. Ол фак- тылар үк кижиниң арагалар.

рынга сундулугу-биле күш- ажилды сагыла-чурумун хажымдып турганын херечилеп турар. Чонунуң материалдыг хан- дырылганын улам экижиде- ринче улаңган, ылаңгыа али- менте немере төлөвир, аде- мелирин дилеп тип турар те- лөсө, пособие, пенсияга не- мере төлөвир база өскө-дөө айтырылгар талазы- биле доктаалдарын партия, казак сөөлүг беш чылда тү- лээп алган. Арагажы сундук- каш, уруг-дарынын, оларны ки- жилерден харымсалганын үт- туккан, ол-бо чурткажыг чирлер кезип, чик амыдырал бодол чоруктар бар болгаш. Оларның чамдыктары алимент төлөөринден ойталап, чашты- нып чоруп туралар. Өг-бүлө- зиниң мурунга ат-алдарын, түндүктелен чидирген бо ки- жилерин хой кезик амыды- ралдыг аас-кежиин арагажы

шагда-ла орнапкан болуп ту- ралар. Уруг-дарынын каап- каш, арагалып чоруп турар бо кижилер оларның сөткөл-хө- үтүгө дык-ла улут «сорбуну» арттырып туралар. Чүгө ол- даа эвес, арага-биле холбаш- каш, амыдыралдан эрте чар- ылыгының чиктерин амыдыралдан билер бис. Ара- га-биле холбашкан кижик эки чүгөсө четпес. Устүндө ай- тырыга хамарыштыр кады ажилдап турар эш-өөрүм-би- ле кады маңаа дарааныңа бодолдарын илердиксеп ту- рар бис. Брага кылгыр кижилер-биле ажил, ындагыларын илердиксеп ам-дөө кошкак деп билеп турар бис. Чам- дык кижилер ону ажилдап турар. Ээиртир суксун беле- ткезш, туттурган кижилерге харымсалганы хоойлуда көр- дүнгөн мурун өзүлгүр онаал, ындагы кижилерге ол өөре- дигил болуп кылдыр ол ду- гайын чоңа доктаамал дит- мадып турар болза эки. Ээир-

тир суксунарны садырыс бо хире ээзэжиде турар төдө акаа ууг ээиртир суксунарны боттары белекээр чорук- биле демисел шыңгы тургус- тунар ужурут. База бир чутула айтырып бар. Ол — бистик уруглары- ыска хамаржыр. Алкоголизм деп чүтвен оларның билбес болурун ким күзевес боор. Ындыг бол- ганда, арага ишпес амыдырал дээш демиселди улам күтш- тедирер ужурут бис. Ол соругу-биле ээиртир суксу- нарны сөөртүрүн соксаткыш, бистик республиканы арага ишпес зона кылдыр чарлаза кандыгыл деп бодалыс ба- за бар. Валентина АДЫА, республиканың Социал хандырылгач министрство- зунуң пенсия килдизиниң улуг инспектору.

ЭМЧИ СЕСТРАЗЫ НАДЕЖДА ПАТЮРИНА

Медицина ажилдакчызы Надежда Семёнова Патюрина Кызылдың поликлиниказы- ның сыгытылгач эрэлдиге он чыл болган. Энедир дээш келгенер ону кончуг эки билер, төлөтүп ажилдакчы деп түндүлээр- лер. Энедирни аарышкы чоңа сыгытыр- ның бедик мергежилниң чедип алган. Бо талазы-биле өөредилгелерин база эртек.

Кызылда медицина үчилешчинин сур- гуулары энеер сыгытырнык практика- зын ооң чанынга ээлэ эрткирлер. Он ажит чылдарын дүргүзүнд Надежда Се- мёнова бодунуң мергежилне элзэн хой

аныктерни өөредип, оларның бот-гуска- лаа ажилдаарына орутку амыдыл берне келген. Медицина үчилешчинин эки өөредил- гач доозучуу Василеса Суван болгаш ында ажилдап турар оон өскө-дөө сео- тралар ооң дүржүлгөзүн өөрчөп ат ту- ралар.

ЧУКУТА: Кызыл хоорайны бир дугаар поликлиниказының эмчи сестразы Надежда Патюрина.

Ондар ОХЕМЧИКТИҢ ФОТОЗ.

ЧОГУУР ТҮҢНЕЛДИ ҮНДҮРЕР

Арага ижеринче сундугар чорукту кижик келдизинде берип хоралыкны дугайында чугааны парлалгач, радио, телевизияда доктаамал чо- рудуп турары өөредилгелер болуп турар. Уениң негелдеси- даа ындагы. Ол чорук-биле демиселди күштелдирген чер- ле чопту-дур. Ооң мурунда нити байданыс кандыг аны- зыгып турган ийи. Ам чоорту эки талажа бар чидарын эс- керип турар бис.

Арагажы кижик хоразы шынал-ла улут. Ол дугайын амыдыралдан көрүп, билеп турар бис. Алаа хамарыштыр

чамдык бодолдарымын маңаа бижил көрөй. Ол чүлдөр кижилерге билдирип, ыналза- жок чамдыктарыс ону хө- рөккө албас боор-дур. Ие херээжнөр, ылаңгыа ааа бо- лурунга белекенин туралар черле дашка тутпас болза эки. Ол казыг алындыа барып, кадык, неризин кошкак уруг- тургустунгачы чедирип болур дээрли билдирген. Уругунуң келер үзү, ооң кадык-чагай өзүлгөш, чуртталгасы дээр харымсалганы ада-ие улуту болбас ужурут. Оон-биле ка- ды арагачы ада-иениң хууда

үлгөргө кандыг болурун! Ону база утуп болбас. Ажы-биле өг-бүлелерин уругларынның аразында арагачын чажам ди- керип ижиптер апарганы безин бар болу берген турар. Ындыг анык кижилер оон кедересе, кандыг-дөө сонугул чоң бо- луп, харын-дөө кем-херек үк- гедириниң орунуна кирип бо- лур. Кандыг-бир өөредилге черинге кирип алгаш, мурум урээр, кошкак өөренер, ону ара каалтар чоруктар база оон тыптыр. Кижизилгелерни кош- каа ындагы түңкелдерди боол болур. Ада-ие арага ижерине сундулуг өг-бүлөдө эл-найы-

рал, харылзаа быжыг эвес, хайгарал кошкак болза, шо- лода негелден өөрчөмкү уруг до- луг күссөдип шыдавын баар болгаш кошкак өөренер дээр чөмөлөөшкенин ол тавар- жыр. Арагачы доктаамал ижиптер кижилерин ажилга хамарыл- гасы кандыг болуп ийи! Ара- галар чоруктар-биле деми- селди шыңгыратканы черле кончуг-ла шы, чөптүг. Боданыр кижилер боданы берген, түң- келдерин ам үндүрүп турар- дал. Ооң чижээ чагыс суур- да, кудумчда чурттап турар

эш-өөрүстүм, кожаларымы- ның амыдыралындан көрүп бо- лур. Ол кончуг эки. Ыналза- жок эки чүлдүгү хөлөгөзиде туралар база бар. Ындыглар база шүгдүрер болза эки, түң- кел үндүрер үе черле келген деп бооар мөн. Ээиртир суксунарны садыр чоорту кызырып бар чидары эки. Черле ычанаш оларны бистик республика деискээ- ринге талоннап садырын ор- ганизастаны дээштит болуп ту- рар деп эскерип турар мөн.

Ким-оол ОНДАР. Кызыл хоорай.

ГРЕНЛАНДИЯГА ЧАСТЫШКЫННЫҢ УРЖУУ

«ССРЭ-ниң адролуг согууш- кунуңда» АКШ-тун стратегият ужул чулун үндүрүп алыны- ың аргазын ажилдап кылгыр талазы-биле «Кроу» доум» дээр өөредилгелер киришкен аме- рик шериг-агаар чүлдериң 380-ги эскадрильязын 8-52 дээр бомбалакчыларга орт үн- ген. Ооң командири капитан Джон Хауг Гренландияга Туле дээр черинде америк ужул чул баазаныңа аргажоктуң кырындан чоңдурдушкун кы- лырын орадышкан. Ол бааза- ның ажилдакчылары каш мину- та эрлп чорда күшүгү часты- шканын дыңнаан. Бомбар- дировщиктер черге элзү дүш- кени ол. Экижар өрттөнгөн эг- лээн самолётту каар ужурга таварышкан. Алаа водородут дүрт бомба чоран. Оларның түс бурузу 1,1 мегатонна кү- чүлүг. Бо дээр 20 чыл муру- нунда — 1968 чылдын январь 21-де болган. Ол частышкын- ның дугайын бүгү делегей дыңнаан. Ол бөгүн-дөө чаңгы- ланышкан.

Дөш кырынга кээп дүшкөн самолёт чурулуп калган. Бом- бага чоран алаа чылдакчы- лыг часты берген. Болгаш адролуг хоралыг бөдүмелдер (16 килограмм чыгам радиоак- тивтиг 239 плутоний) чер бы- дарал тарай берген. Ооң чам- дыкы отка өрттөнгөн калган, дыкка хой бөдүмелдер чер бы- даралда чаштай берген. А ол доран эгелзэн далай шүүргө- ны ону тарадыр хадылкан. Радиоактивтиг артынчыларын тат-шурган баазажы апарган болгаш вентиляция системанын таварып чурттаар бажынарже кыре берген деп бодол турар. Самолёт кээп дүшкөн черин американнар дүргени-биле «арылганын» болгаш авария бол- ган черге дани комиссия кө- жигүнерин болгаш бөлүк журналистерин 1968 чылдың апрельде-ле чалап келдирген. Дөрт бомба дүртүлдүргөн талаа үзүндө үреллп, бүстүп калган чүе деп, АКШ 1969 чылдың сентябрда ме- дегэлз. Ийи чыл болгонда америк шериг-агаар күштерин «Ньюклед» сейфти дээр журналы он айылдыг тава- рылга аарынын ууткаарына киришкен кижилерниң кады- нынга хандыг-дөө хора чедирбэз деп түңкөлдү үндүргөн деп ыналза-дөө ол бүгү чүлдөр

делегейниң хой-ниитизин оожуртуп шыдааган. Бөгүн чорукчу чылдар эртенде бе- зик ол адролут халаптың амылдып уруктары улам то- дарал кел чыдар... Адак соонда, аарыкчы ур- жуктарын ууткаарына кириш- кен болгаш радиоактивтиг бу- дүмелдерин ажилдап сала- дарына таварышканын (ол — америк шериг апарышканын, дани ажилчыларын, балык- чы-эскимостарын) салым- хуузуңу дугайында дыңнадыл- гач база сагыш-сөткүлдү ду- ьүредип турар. Авария болган черге 1968 чылдын январьда бир-ле дугайында эскимостар тургачын билдирип болгай. Ыттарга шанааттанган он ийи кижини элзэн каш шериглер- биле кады Туледе америк баа- заның командирыл чери раз- ведаже чоруткан. Ооң соонда олардан дөрт кижик аар аары- лардан олган. Ам азы-буру аарылардан аарып каражада- ышкан, дирит артан кижилер ажит уениң транспор- тчелестери турал-ла ол бааза берин, айттырылгача хари- пушту, өрттөнгөн чыткан са- мөлөч чүгө чорудуп турган чоор деп айтырыгы боттарындан салдыкын ораар. «Бистери дүржүлгө хереглээш бора- тоолайлар кылдыр санап тур- гачнары ол-дур. Бо айылдыг деп чүткени олар биске чугаа- лаваан.

Аварияның уржуктарын уут- кап чок кылгыр ажилдага американнардан аныга, данч- лер база киришкенер. Ындыг турбукче Тулеге ажилдага киришкенерге эр- гежок чутула шикчилдерин Данияда мынчага чедир эрт- тирбэз. Дани парламентиниң депутатыл Кай Поулсенниң бодалы-биле алырга, медалер чажыт деп чылдак-биле ава- рынга таарыштыр дани эжи- лерин айттырылгача хари- ры бо талазы-биле буруулуг. Кижилерниң кадыкчылыгына чедирген каража-гогаралдар дээш материалдыг компетенция төлөп бээрин дани кижилер америк шериг эрге-чагырга- лардан негезин. Ол негелдеге каражадан чүс-чүс кижилер каттыжып турар.

Евгений КИСЕЛӨВ, СЭТА-ның корр.

ОРТЕГАНЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

МАНАГУА. [СЭТА]. Гаеате- ланиң табың дугуржугула- ларын өзүлгүр аткылажыш- канын соксаткып дугайында Никарагуаның чааа болгаш контрастың талээлекчилериниң аразына март 9-11-де болуп ужурут дөрт чугаалажыш-

кыннарың болбааны дээр до- луг харымсалга Рейганың ад- министрациягаа онажыр. Ол дугайын алаа болган массалыг митингке чуртук президент- ниң Даниэль Ортега медеглээн. Месидежишкенин табың арга-биле, чугаалажышкыннар-

нын дузазы-биле шиктирлээ- рин күзевек турар Вашинг- тоннуң администрациязын айткышкы-биле контрастык башкыны ужуражышкына келеринден ойталап деп, ол онзалап медеглээш.

БААЗАЛАР ДУГАЙЫНДА

РИМ. [СЭТА]. Италияның коммунист аныктериниң федерациязының табың дээр ассоциацияның база депши- гелиг өскө-дөө хой-ниити организастарының талээлекчилеринден тургустун- ган организастыг комитет Сardinия ортулукту чурттагыч чоңууга америк шериг баазаларына хамарыш- тыр санал-онал бээриниң аке- тазын тараткан. Анкеттада чан-

гыс кол айтырып чоорун: «Сардиния ортулукту чоорунда адрол- луп чөспөктөг азы-буру кора- блылар кээр шериг баазалары- ның алаа туруп турарына чөп- шээрежир силер бе!»

Чуртка табыңны болгаш айыл чок чорутуу быжыгалар дээр туржуп турар ол комитеттиң эгелээшкенин хой-ни- тиниң кичээлгенин заара туду

берген. Комитеттиң ажилына көсүк политиктиг ажилдакчы- лар, эртемденер база кирип берген. Референдумнуң түң- нелин март айда үндүрер деп турар. Ортокомитеттиң уадырткучула- рынын бирээзи профессор Фе- дельне ди Грегорис бистик кол сорулгачыс болза, Чер Ортусу- нуң далайын адролут чөспөк- чок зона болдулары болуп деп журналистерге медеглээш.

Федеративит Республикадан кээп турар медалер өзүлгүр алырга, Барыын Герма- нияда «ак бөлүгө» таарышканын элзэ- саны доктаамал өзүп турар. «Наркома- ния-80-ге уугу демисел дээр федералдыг хамаатын киришканын шикчилдериниң сан-туңу-биле алырга, чүгө 1987 чылдың баштайгы чартында чуртка наркотикти чүлдөдүн ажилдаанындан 158 кижи өлгөн. Ол болза 1986 чылда база ындагы уде турганындан үштүң биринге хой болуп ту- рар. Амгы уде ГФР-де 60 муң хире нар-

команнар бар. Нинтиледик документле- ринде медеглел турары-биле алырга, ол санын экин эрттир ээзэжети. Херек кы- рында Федеративит Республикада олар- ның саны ийи-үш катал хой. Барыын-Герман «Шингел» журналынд чу- руку: организастыг кем-херек үлгүлгелер ки- жинери-биле демиселге полиция улуг кү- женишкенин үндүрүп турар, ыналза- даа Барыын Германияга кээп турар нар- котикерин ээзэжидип шыдавын турар. СЭТА-ның фототрониказы.

Специалисттиң сүмези БИЛИП АЛЫРЫ АРТЫК ЭВЕС

Бистик тыва черде агаар- бойдус кыкшы үеде соок, казыр 40—45 градус чедип турарын билер болгай бис. Февралдык төнтүзүндө, марттың эгезинде безин соок 35—37 градус чедип турду. Ужүүштүк дугайында чүчү билип ал болуп бис.

Ужүүштүккө кижиниң хол- будунуң саалалары, дүмчүк, кулактары, чаактары болган- чок таарышкылар. Кандыг үеде ужүүштүк таарышкы- ларып! Ужүүштүккө колдуун- до-ла соок, хаттыг үеде ки- жиниң кедип алган идик-хевес соок, үеде таарышкы, эпте- ш, азы тардышкыс болза; кижиниң мага-бодунда уйгу- дыкы четпес, хан-дамдыр аар- жылардыг, боду сугулу кижик арага ижипкен үеде ужүүш- кунга таарышкы белең.

Устүндө айткан чүлдөр кижиниң организаныңдан хой чыгып энергизин дашкаар үндүрүнгөне улуг садылгыт. Кижиниң мага-бодунуң граду- зу куду бадып, сооп эгелээш бээр. Соок агаар кижиниң кекениге дегенде, кештиң өүлүскерлиг, агарып, көгөрүп, кандыг-бир чүткени дегирге, билимистей бээр. Баштайгы үеде эйт-кешке казы хире ханы эскерилгени болганын баш уаду чугаалаары берге. Оон эскерилгени догдан, үжүүш хол-бутту чыгып чеге чылдып, кичиң, эрткиннен соонда, каш хонганды билди- нер. Чазыс температураның түр үе иштинде дээшкенинде эйт-кештиң дамылары үрел- лип, хан эргилдиз бергедей кээр. Организмни хандылар аны-буру бөдүмелдер бол- гаш килордотун мага-ботка эргилдиз баксыраар, догдан чериниң клеткалары өлүгенин, үреллип эгелээр.

Бичик уруглар болгаш хар- нанын улады берген кижилер соок черге дооучал бол- гаш үжүүшөл. Чамдык тава- рылгада хол-боду, кулаа, чаактарындан алыгда нити мага-боду доңуп, шырыгып, үжүп болур. Ычан чонган кижик баштай дандырар, шырылгар, шыа төнер, уйгу- зу кээр. Чамдыкта догдан ки- жик сактырга-ла «киргенин» келген ыкшаш алаарга, кедип чораван идик-хевин уште төп- килеп каапкан-дөө болур. Ужүүш, догдан кижиниң мага- бодунуң температурасы 10 градус кылдыр чавызал бадып келир болза, кижик өлүмүн аспандан унери бергедей бээр. Нити мага-бот догдан- да, чуректин, өткениң болгаш өскө-дөө иштиги организмниң

ажылы баксыраар. Ындыг бай- далга таарышканын аарыг ки- жиге эмиң дүргөн дуза чеди- рер ужурут. Ычангаш ырак, ханын тайга-таскылга, хову- шөлгө ындагы байдалга тава- рышса, дүргөн эмиңге чеди- рин орадылар. Кызыл хоорайда республика эмнелгезинде үжүүш, догдан, өрттөнгөн кижилер эмиңээр салдыр амыттылгача ийи ай чедип турар. Бо үениң дүргү- зүндө он ажит кижилер эмиң- нектен. Оларның хой кезин хыл дээр анык кижилер. Рес- публика эмнелгезиниң озаал- ондака таарышканын кез- зип эмиңээр салдырынга 20 чыл чедир ажилдап келгеш, догдан, үжүүш дыкка хой ки- жилерин эмиңер, көртү кел- дим. Арагачы хоруван турган үеде чылдыкына 20—30 кижилер дөрт мөчүлүрден чар- лып, бөгү чуртталганын ани- валид болуп артып-дөө каап- турдулар. Чамдыктары амы- тыннан чарылганын. Бо чылдык февраль 7-де 57 хар- лыг херээжен кижик арага кижик алыгы билбестээш, ку- думчуга ужул калгаш, кедип чораван идик-хевин уштуп ок- тааш, дөрт мөчүлүзүн ужуткен. Ол аар-берге кезишкенин эрттиргеш, өкпөгө, бууректе- ринге дегдиргеш, амыттын- дан чарылган. Бо дээр ага- ганың халаптыг ужуку-дур.

Амгы үеде бистик эмиңээр салдырышты элзэн каш ки- жилер ужүүштүктен, доңуш- кундан эмиңдип турар. Олар- ның чамдызын кезип эмиңээр бис. Эмиңдип турар кижилер- ниң хой кезик ээирки чораваш, дой черге ужул калгаш, азы бөрт, төлөк чок ужул кал- гаш, кызыл-даван кудумчуга маңал чорашы, соокка көл- ган, үжүүш боол турар. Чам- дыкта чериниң черинге айт- чораван ушкаш, машина-тех- никаның айыл чок чоруун сагыны бертинишкениге та- варыш, соок үеде база до- нушкунга таарышп турар. Кижик арганы көвейин ижи- тер болза, мага-боттуң ишти- ки градузу чавызар, кештиң хан-дамдырлары хой бээрге организаның чыгып энергия- сы соок агаарына чеге. Эзи

